

BEATA KRAJEWSKA

*Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie*

**ŚWIETLICA SZKOLNA – WAŻNE OGNIWO
W PROCESIE WYCHOWANIA OPIEKUŃCZEGO
DZIECKA**

**ROOM SCHOOL – AN IMPORTANT LINK
IN THE PROCESS OF BRINGING
THE CHILD WELFARE**

Streszczenie

Za wychowanie dzieci i młodzieży odpowiedzialne jest całe społeczeństwo, ale w szczególności rodzina i szkoła, które powinny ze sobą ściśle współpracować. W środowisku szkolnym istotne miejsce zajmuje świetlica szkolna, w której niektóre dzieci spędzają czas przed i po lekcjach. Świetlice szkolne spełniają wiele funkcji, a swą pracę opierają na różnych metodach i formach. Postrzeganie roli świetlic niesłusznie ograniczane jest do miejsca, w którym dzieci tylko spędzają czas z braku innych możliwości. Istnienie świetlic szkolnych jest jednak nieodzowne w systemie wychowania opiekuńczego nad dziećmi.

Słowa kluczowe: świetlica szkolna, opieka, wychowanie, metody i formy pracy w świetlicy

Summary

Educating children and youth is the responsibility of society as a whole, but especially the family and school, which should work closely to-

gether. The school environment is an important part in the school room, where some children spend their time before and after school. School community centers perform many functions, and their work is based on different methods and forms. Perceptions of the role of the clubs is unduly restricted to a place where children only spend time with the lack of other opportunities. The existence of school clubs, however, is indispensable in the education system, the welfare of children.

Key words: room school, care, education, methods and forms of work in the room

WPROWADZENIE

Wychowanie jako odpowiedzialna i ciągła, celowa i świadoma działalność podejmowana przez osobę lub grupę osób, której istotą jest kształtowanie osobowości i zachowań dziecka, odnosi się bezpośrednio do sfery emocjonalnej, zaś pośrednio do całej jego osobowości. Prima facie jest ono kategorią odrębną od opieki, gdyż ta jest działalnością odpowiedzialną, ciągłą i celową, której istotą polega na tworzeniu warunków do zaspokajania potrzeb opiekuńczych podopiecznego. Jednakże połączenie obu tych płaszczyzn troski o dziecko prowadzić musi do ich całościowego ujęcia jako wychowania opiekuńczego. Rozumieć je trzeba jako ciągłą i odpowiedzialną, celową i świadomą działalność wychowawcy, której istotą jest kształtowanie osobowości i zachowań wychowanka na gruncie tworzenia warunków do zaspokajania jego potrzeb opiekuńczych¹.

Pierwszym i najważniejszym środowiskiem wychowania opiekuńczego wobec dziecka jest rodzina. Bywa jednak tak, że z różnych powodów nie jest ona w stanie zawsze i w pełni sprostać temu zadaniu. Dlatego też różne podmioty starają się wspierać ją w tym zakresie, oczywiście

¹ I. Pyrzyk, *Rozwój teorii i metod polskiej pedagogiki opiekuńczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 195-200.

przy zachowaniu zasady subsydiarności, a więc jedynie pewnej pomocniczości, a nie przejmowania ról właściwych dla rodziny. Wsparcie to ma znaczenie przede wszystkim w sytuacjach, gdy rodzina i dziecko napotyka trudności, ale jest również udzielane rodzinom funkcjonującym prawidłowo, by je w pewnym stopniu odciążyć². Jest też tak, że aktualnie niektóre rodziny próbują przerzucić zadania w zakresie opieki i wychowania na inne środowiska wychowawcze. Wśród nich znajduje się również szkoła i funkcjonująca w niej świetlica szkolna, od której oczekuje się opieki w czasie wolnym i przekazania umiejętności jego racjonalnego spędzania, rozwijania zainteresowań, jak też wyzwania aktywności. Jednocześnie wielu rodziców musi coraz więcej pracować, a przynajmniej wymiar czasu ich pracy jest dłuższy aniżeli czas trwania lekcji, a w konsekwencji dzieci muszą prędzej przychodzić do szkoły lub dłużej w niej zostawać, przebywając w świetlicy szkolnej.

Dla dzieci uczęszczających do świetlicy stanowi ona przede wszystkim remedium na niemożność pobytu z rodzicami w związku z ich pracą. Jej rola jest jednak szersza. Wszak jest wiele możliwości spędzania czasu, który pozostaje po skończonych lekcjach, jak choćby w domu, przed ekranem komputera czy telewizora, bądź też przebywanie przed blokiem, na osiedlu i wchodzenie w często niekorzystne relacje z rówieśnikami. Natomiast wobec dzieci z rodzin przejawiających dysfunkcje w wypełnianiu swoich funkcji świetlica spełniać może zadania kompensujące braki i niedostatki środowiska rodzinnego.

Zatem w czasie, który nie jest wypełniony zajęciami szkolnymi, opieką i wychowaniem dziecka w szkole może, a w niektórych przypadkach powinna, zajmować się świetlica szkolna. Jest ona integralną częścią szkoły i jej działania powinny być skoordynowane z działalnością placówki, będąc wzmocnieniem i przedłużeniem działań wychowawczo-opiekuńczych szkoły.

Założenie to wymaga także pewnego, choćby ogólnego, spojrzenia teoretycznego na świetlice szkolne, którego celem jest przynajmniej

² B. Krajewska, *Instytucje wsparcia dziecka i rodziny. Zagadnienia podstawowe*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2009, s. 9.

częściowe usystematyzowanie istotnych kwestii ich dotyczących z wykorzystaniem wybranych publikacji na temat tych podmiotów. Dotychczasowy dorobek piśmienniczy na temat różnych aspektów świetlic szkolnych jest stosunkowo bogaty, bowiem dość staranna kwerenda w tym zakresie pozwoliła na ustalenie ponad dwustu trzydziestu prac o różnym charakterze, w tym zwartych, artykułów i programów zajęć świetlicowych, ale do rzadkości należą opracowania opublikowane na łamach periodyków stricte naukowych, których perspektywa ma istotny walor uogólniający z wyszczególnieniem poszczególnych kwestii dotyczących świetlic szkolnych, jak też sformułowaniem pewnych wniosków przydatnych dla ich praktycznego funkcjonowania.

ROZWAŻANIA DEFINICYJNE I TYPOLOGIE ŚWIETLIC

W języku staropolskim słowo „świetlica” oznaczało główną izbę w domu, w której przyjmowano gości, obchodzono uroczystości rodzinne, a ład i piękny wystrój tego pomieszczenia nadawały mu uroczysty i odświętny charakter. Aktualnie terminem tym określa się także placówkę opiekuńczo-wychowawczą prowadzącą zorganizowaną działalność w celu racjonalnego wykorzystania czasu wolnego dzieci i młodzieży³. Według zaś jednej z definicji słownikowych świetlica określana jest jako lokal zaopatrzone w książki, gry, radio, telewizor itp. będący miejscem zebrania towarzyskich lub o charakterze specjalnym, w tym kulturalno-oświatowych, przy zakładach pracy, domach wypoczynkowych⁴. Funkcjonuje również określenie świetlicy jako instytucji o charakterze opiekuńczo-wychowawczym, zapewniającej opiekę częściową, prowadzącą zorganizowaną działalność zmierzającą do racjonalnego i pożytecznego wykorzystania czasu wolnego dzieci i młodzieży, umożliwiającą rozwój zainteresowań, uzdolnień, stwarzającą warunki do samodzielnej nauki,

³ I. Dąbrowska-Jabłońska, *Świetlica*, (w:) *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, pod red. T. Pilcha, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2007, s. 462.

⁴ *Mały słownik języka polskiego*, pod red. E. Sobol, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 926.

wdrażającą do samodzielności, aktywności, kształtującą prawidłowe nawyki, określone umiejętności, sprawności, właściwe postawy moralne, światopoglądowe oraz normy i zasady życia społecznego⁵. Natomiast terminem „światlica szkolna” określa się placówkę opiekuńczo-wychowawczą prowadzoną przez szkołę, umożliwiającą uczniom uczestniczenie w interesujących ich zajęciach oraz wykonywanie prac domowych, a korzystają z niej zwłaszcza te dzieci, które w czasie wolnym od zajęć szkolnych pozbawione są opieki domowej⁶.

Funkcjonuje przy tym wiele typologii świetlic. Przykładowo wyróżnia się świetlice szkolne, kluby działające w szkołach ponadpodstawowych i internatach, świetlice specjalne, świetlice socjoterapeutyczne⁷. Według zaś rozbudowanego ich podziału, uwzględniającego różnorodne kryteria, wyróżnia się następujące świetlice. Mianowicie ze względu na rodzaj dominującej działalności wskazuje się na świetlice profilaktyczne, terapeutyczne, socjoterapeutyczne, z elementami profilaktyki, profilaktyczno-wychowawcze, integracyjne, rewalidacyjne, rehabilitacyjne, opiekuńcze. Natomiast mając na uwadze podmioty tworzące i prowadzące świetlice, wyróżnia się organizowane przez gminy, powiaty, dzielnice, szkoły, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Caritas, Polski Czerwony Krzyż. Z uwagi zaś na lokalizację dzieli się świetlice na szkolne i pozaszkolne, środowiskowe, miejskie i wiejskie, jak też wyróżnia się świetlice i kluby. Mając zaś na względzie wiek uczestników wskazuje się świetlice dla dzieci, dla młodzieży, a także bez ograniczenia wiekowego. Według podziału z uwagi na stan zdrowia funkcjonują świetlice dla niepełnosprawnych intelektualnie, niepełnosprawnych ruchowo, niepełnosprawnych psychicznie, dla osób niedowidzących, niedosłyszących, przewlekle chorych, zdrowych i świetlice integracyjne. Prócz tego wskazuje się na świetlice planowane i nieplanowane, tematyczne,

⁵ K. Janus, *Pedagogika i psychologia. Zagadnienia, pojęcia, terminy*, Wydawnictwo Buchman, Warszawa 2006, s. 174.

⁶ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2001, s. 394.

⁷ Z. Frączek, *Światlica szkolna jako placówka opiekuńczo - wychowawcza*, *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze* 2008, nr 8, s. 48.

klubowe, dworcowe, terapeutyczne, socjoterapeutyczne, typu instruktorskiego i świetlice zielone⁸.

Jest więc tak, że termin „świetlica szkolna” jest węższy od pojęcia „świetlica”. Świetlice szkolne są bowiem jednym z typów świetlic, choć jak się wydaje w aktualnej rzeczywistości ich rola w wychowaniu opiekuńczym dzieci jest szczególnie istotna, co oczywiście nie podważa znaczenia innych świetlic, w których zajęciach udział biorą dzieci i młodzież, w szczególności świetlic socjoterapeutycznych organizowanych w ramach publicznej i niepublicznej pomocy społecznej.

ZADANIA I FUNKCJE ŚWIETLICY SZKOLNEJ

Świetlica szkolna określana jako przyszkolna placówka opiekuńczo-wychowawcza dla pozostających w szkole po zakończeniu lekcji uczniów, których rodzice nie mogą zapewnić im należytej opieki. Jest więc ona szczególnie potrzebna uczniom pozbawionym w domu warunków sprzyjających nauce, a także oczekującym po lekcjach na transport szkolny. Świetlica szkolna spełnia zatem bardzo ważne funkcje wychowawcze, opiekuńcze, dydaktyczno-kompensacyjne, a także społeczne i rekreacyjne⁹.

Prócz funkcji opiekuńczej świetlice realizują funkcję profilaktyczną, reedukacyjną, kompensacyjną, stymulującą. Pobyt w świetlicy powinien bowiem łączyć się z możliwością odpoczynku, stwarzać możliwość uczestniczenia w zajęciach sprzyjających rozwojowi biosocjokulturalnemu. Bardzo istotnym zadaniem świetlic jest także stworzenie uczniom prawidłowych warunków do odrabiania lekcji, jak też wyrównywanie ewentualnych braków dydaktycznych¹⁰.

Prawidłowo funkcjonująca świetlica stwarza możliwości rekreacji dzieci, „wyżycia się” ruchowego, pobudza zainteresowania, skłania do

⁸ G. Gajewska, K. Bazydło-Stodolna, *Teoretyczno-metodyczne podstawy pracy opiekuńczo-wychowawczej w świetlicy*, Wydawnictwo Gaja, Zielona Góra 2005, s. 15-17.

⁹ Cz. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 177.

¹⁰ A. Zawadzka, *Świetlica jako miejsce odrabiania lekcji*, *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze* 1999, nr 9, s. 12.

wartościowego spędzania czasu wolnego, ujawnia zdolności i zamiłowania dzieci, zajmuje się uczniami sprawiającymi trudności wychowawcze i dydaktyczne oraz organizuje im odpowiednią pomoc¹¹. W czasie pobytu w świetlicy uczeń musi znaleźć czas na rozrywkę, na odrobienie lekcji, zabawę na świeżym powietrzu, na czynności higieniczne i posiłki, a także na zajęcia wynikające z programu świetlicy¹².

Do głównych zadań świetlicy należy więc zapewnienie opieki w godzinach, w których uczniowie nie mają zajęć lekcyjnych, opieka nad uczniami dojeżdżającymi do szkoły autobusem szkolnym i oczekującym na odjazd, organizowanie pomocy w nauce, tworzenie warunków do nauki własnej, przyzwyczajanie do samodzielnej pracy umysłowej, wskazywanie efektywnych metod uczenia się, korzystania z podręczników, książek, czasopism, pomocy naukowych, a ponadto systematyczna współpraca z rodzicami i wychowawcami uczniów, organizowanie zajęć mających na celu rozwijanie zainteresowań i zamiłowań oraz uzdolnień uczniów, tworzenie warunków do uczestnictwa w kulturze, kształtowanie nawyków kultury życia codziennego, rozwijanie samodzielności, samorządności i społecznej aktywności uczniów, dbanie o ich bezpieczeństwo i zdrowie, kształtowanie nawyków higienicznych, organizowanie racjonalnego wypoczynku¹³. W swojej działalności świetlica łączy więc elementy wychowania zdrowotnego, społeczno-moralnego, umysłowego, technicznego i estetycznego.

Nie bez znaczenia jest także możliwość bliższego poznania się dzieci przebywających na świetlicy, co może być korzystne dla ich relacji szkolnych w ogóle, jak też przenosić się na znajomości pozaszkolne. W tym obszarze szczególnie ważne jest ich wzajemne wspieranie się, pomoc w odrobieniu lekcji, a może też po prostu podzielnie się kanapką, napojem, czy też inne pozytywne formy współdziałania wynikające ze wspólnego spędzania czasu.

¹¹ A. Rakowiecka, *Pedagogika zabawy w świetlicy szkolnej*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 2003, nr 3, s. 14.

¹² B. Jabłońska, *Nasza świetlica – propozycje programowe*, Edukacja Dialog 2001, nr 6, s. 32.

¹³ E. Odalska, *Świetlica w gimnazjum*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 2005, nr 4, s. 43.

Świetlica działa według ściśle wytyczonych zasad, mianowicie akceptacji, podmiotowości i indywidualizacji, wyzwania motywacji do działania, aktywności, systematyczności, trwałości, dobrowolnego uczestnictwa w zajęciach, bezpieczeństwa i higieny¹⁴. Ich przestrzeganie warunkuje prawidłowe wykonywanie funkcji świetlicy, jak też przyczynia się do akceptacji pobytu w świetlicy przez uczniów oraz sprzyja dobrym relacjom szkoły z rodzicami, którzy powinni mieć podstawy do przeświadczenia, że ich dzieciom przebywającym w świetlicy nie dzieje się jakakolwiek krzywda, a czas tam spędzony nie jest czasem straconym.

Świetlica szkolna uzupełnia więc pracę wychowawczą szkoły, sprzyja racjonalnemu wypoczynkowi, przyczynia się do rozwoju indywidualnych zainteresowań i uzdolnień oraz stwarza warunki do społecznego działania. Wśród wielu zadań jakie powinna spełniać nie można zapominać, że powinna być przede wszystkim miejscem zabaw dla dzieci. W atmosferze swobodnego działania każde dziecko niezależnie od jego możliwości i uzdolnień powinno mieć szanse wykazania się¹⁵. Świetlica powinna bowiem odróżniać się in plus w oczach dziecka od zajęć lekcyjnych, czemu służyć może atmosfera racjonalnego „luzu” rozumianego w takim sensie, że jeżeli już dziecko musi przebywać w świetlicy, to niech łączy się to z pewną chociaż przyjemnością. Dobrze funkcjonująca świetlica może nawet być w oczach dziecka alternatywą dla pobytu w domu w tych sytuacjach, gdy nie jest to absolutnie niezbędne.

METODY I FORMY PRACY WYKORZYSTYWANE W ŚWIETLICY SZKOLNEJ

Świetlica powinna wspierać działania edukacyjne szkoły za pomocą aktywnych metod pracy z dzieckiem dostosowanych do jego wieku i możliwości. Do najistotniejszych form pracy w świetlicy szkolnej za-

¹⁴ W. Barczak, *Organizacja czasu wolnego w świetlicy szkolnej*, Życie Szkoły 2002, nr 2, s. 205.

¹⁵ M. Hepner-Widło, *Co robić z dziećmi w świetlicy szkolnej?*, Wychowawca 2007, nr 3, s. 26.

licza się zatem słusznie zajęcia dydaktyczne, wycieczki i spacer, gry i zabawy ruchowe, gry i zabawy świetlicowe, zajęcia plastyczne, zajęcia muzyczne, zajęcia artystyczne, zajęcia techniczne oraz zajęcia czytelnicze¹⁶. W pracy świetlicy mają przy tym zastosowanie takie metody, jak praca w zespole, zajęcia masowe, indywidualizacja procesu wychowawczego¹⁷.

Świetlica szkolna pracuje w oparciu o regulamin pracy, który określa jej zadania, organizację i zasady postępowania w konkretnych sytuacjach. Zasady obowiązujące dzieci w świetlicy powinien regulować regulamin wewnętrzny, który jest „kontraktem” zawartym z dziećmi. Każda świetlica powinna posiadać również orientacyjny rozkład dnia oraz tygodniowy rozkład zajęć. Dokumentem codziennej pracy wychowawcy świetlicy jest dziennik zajęć¹⁸. Oczywiście program świetlicy można wzbogacić o programy autorskie, na przykład ekologiczne, patriotyczne, w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego, co nie tylko uatrakcyjni pobyt w niej dzieci, ale także być może przyniesie satysfakcję nauczyciela świetlicy, który będzie pracował według własnego pomysłu, a nie tylko realizował pewne standardowe zajęcia.

Prowadzenie zajęć w świetlicy jest bowiem pracą trudną, gdyż nie wystarczy tylko postawa opiekuńcza wobec wychowanków i posiadanie kwalifikacji nauczycielskich. Praca ta wymaga pomysłowości, inicjatywy, umiejętności organizacyjnych¹⁹. Potrzeba dorosłych dla, których praca ta jest powołaniem, a dziecko człowiekiem drogim, kochanym, potrzebnym, z którym chce się być i z rozwoju którego można się cieszyć²⁰. To praca odpowiedzialna i trudna, zważywszy, że niejednokrotnie trzeba zmierzyć się z problemami wychowawczymi, które sprawiają niektórym uczniowie, w tym brakiem kultury, łamaniem ustalonych zasad, agresją słowną i fizyczną, brakiem chęci uczestniczenia w zaję-

¹⁶ Z. Frączek, *Świetlica szkolna*, op. cit., s. 49.

¹⁷ W. Barczak, *Organizacja czasu*, op. cit., s. 206.

¹⁸ D. Kmita, *Rozwój świetlic szkolnych*, Wychowawca 2007, nr 3, s. 6-7.

¹⁹ M. Pelcowa, *Świetlice w szkołach wielkomiejskich. Stan aktualny i propozycje zmian*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 1991, nr 4, s. 153.

²⁰ U. Kłusek, *Świetlicowe cuda*, Wychowawca 2007, nr 3, s. 9.

ciach, brakiem poszanowania rzeczy własnych i cudzych, bałaganiarstwem²¹.

W konsekwencji o skuteczności pracy świetlicy szkolnej z wykorzystaniem określonych metod i form decyduje wiele czynników. Należą do nich kompetencje wychowawcy, pozytywna atmosfera, indywidualne i podmiotowe traktowanie ucznia, atrakcyjność otoczenia i odpowiednie warunki. Nie bez znaczenia są także możliwości oraz zainteresowania uczniów. Dobór właściwych form i metod pracy jest więc bardzo ważny dla efektywności pracy, ale musi być on uwarunkowany indywidualnymi predyspozycjami dzieci. Trzeba uwzględniać zmęczenie uczniów, dawać możliwość odpoczynku, ale jednocześnie rozbudzać inicjatywę do dalszego samokształcenia i rozwijania się. Przeszkodą w realizacji zadań świetlicy mogą okazać się jednak złe warunki lokalowe, nadmierna liczebność w grupie świetlicowej, brak rozwiązań prawnych dotyczących pobytu dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, brak higieny i bezpieczeństwa warunków pobytu w świetlicy, brak środków finansowych na wyposażenie²². Trudności te w polskich realiach szkolnych są niestety dość poważne, zwłaszcza jeśli chodzi o warunki lokalowe, wyposażenie, jak też zbyt dużą liczbę dzieci chętnych do pobytu w świetlicy. Nie można jednak uznawać ich za niezmiennie, a w konsekwencji nie starać się o ulepszenia w tej płaszczyźnie, ale do tego potrzeba zrozumienia organów prowadzących szkołę, jak też dyrektorów, w tym dostrzeżenia finansowych możliwości na rzecz świetlic szkolnych.

ŚWIETLICA SZKOLNA W OPINII DZIECI, RODZICÓW I NAUCZYCIELI

Wielu dorosłych posiada swoje wyobrażenie dotyczące świetlicy szkolnej, kojarząc ją z miejscem, w którym dzieci spędzają czas po lekcjach, mogą odrobić zadania domowe i bawić się oczekując na rodziców.

²¹ B. Nawrocka, *Po co w szkole jest świetlica?*, Gazeta Szkolna 2005, nr 22, s. 24.

²² D. Kmita, *Rozwój świetlic*, op. cit., s. 7.

Rola wychowawcy często sprowadzana jest do „strażnika” czuwającego nad tym, aby żadnemu dziecku nic się nie stało²³. Świetlica jest więc niestety mało doceniana przez rodziców, nauczycieli i same uczęszczające do niej dzieci. Powszechnie panuje przekonanie, że jest „przechowalnią dzieci”, że niewiele się tu dzieje, że panuje w niej nuda. Wynika to w pewnej mierze z niedofinansowania świetlic, niekiedy niestarannie dobranej kadry, jak też z braku atrakcyjnych programów dla świetlic²⁴.

Negatywny obraz świetlic szkolnych, często niesprawiedliwy, potwierdzają przeprowadzane badania. Wynika z nich, że 22% badanych posiadało jej pozytywny obraz, wynikający z faktu, że jest to miejsce lubiane, 37% deklaruje obojętną postawę, natomiast 41% miało negatywną o niej opinię²⁵. Jednakże świetlice szkolne są w miarę doceniane przez nauczycieli i jeżeli działają według dobrego programu, to spełniają bardzo ważną rolę, potrafią przyciągnąć i skupić młodzież nie tylko tę, która czeka na lekcje lub ma „okienko”²⁶.

Pobyty w świetlicy jest dla wielu dzieci koniecznością z uwagi na zaangażowanie rodziców w pracę zawodową, bezrobocie i nieustanne poszukiwanie pracy, pracę zawodową matek, model rodziny dwupokoleniowej, czas i miejsce pracy rodziców²⁷. Gwar i hałas w czasie przerw lekcyjnych i w świetlicy, niemożność odizolowania się od innych, często z uwagi na małe pomieszczenie, powodują, że dzieci czują się zmęczone. Zdarza się również, że mała atrakcyjność zajęć w świetlicy wywołuje znudzenie. Niechętny stosunek dzieci do świetlicy wynika także z ich pragnienia przebywania w odmiennym klimacie psychicznym, podejmowania innych działań i potrzeby podzielenia się z kimś bliskim przeżyciami z lekcji²⁸.

²³ A. Kaczor, *Świetlica szkolna w oczach absolwenta*, Wychowawca 2007, nr 3, s. 22.

²⁴ A. Rakowiecka, *Pedagogika zabawy*, op. cit., s. 14.

²⁵ G. Gajewska, *Pedagogika opiekuńcza. Elementy metodyki*, Wydawnictwo Gaja, Zielona Góra 2009, s. 108.

²⁶ K. Zajdel, *Świetlica sojusznikiem szkoły*, Dyrektor Szkoły 2000, nr 7-8, s. 39.

²⁷ B. Nawrocka, *Świetlice szkolne*, Gazeta Szkolna 2001, nr 49, s. 11.

²⁸ B. Lewicka, *Terapeutyczna rola świetlicy*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 1991, nr 7, s. 318.

Oceny te wydają się jednak zbyt surowe. Wszak co do istoty główny cel pobytu dziecka w świetlicy szkolnej, jakim jest wychowanie opiekuńcze, zasadniczo jest spełniony. Oczywiście zawsze można mieć zastrzeżenia, że w świetlicy powinno być ciekawiej, że powinny być w niej atrakcyjne sprzęty, że powinno się więcej dziać, ale być może trzeba do tego podejść w myśl zasady, że jak się nie ma co się lubi, to się lubi co się ma. Nie trudno bowiem wyobrazić sobie sytuację dzieci i ich rodziców, ale także szkół, gdyby w ogóle nie było świetlic szkolnych, a wówczas wiele dzieci byłoby pozbawionych opieki szkolnej, bądź spędzałyby czas na szkolnych korytarzach ze wszelkimi tego negatywnymi konsekwencjami.

Dla polepszenia opinii o świetlicach należałoby eksponować na zewnątrz to co się w nich dzieje, choćby poprzez prezentację w gablocie prac dzieci. Być może dla osiągnięcia tego celu należałoby niekiedy „otworzyć” je także dla rodziców i nauczycieli. Odnośnie pierwszych to zaproponować można zorganizowanie swoistych dni otwartych, dzięki którym mogliby oni chociaż na krótki czas odwiedzić świetlicę i przekonać się o jej walorach, zaś co do drugich to nie ma przeszkody, aby na zaproszenie nauczyciela świetlicy pojawiali się oni w niej, co zwłaszcza mogłoby dotyczyć nauczycieli będących wychowawcami klasy, z której dzieci biorą udział w zajęciach świetlicy. Oczywiście takie formy prezentacji świetlicy mogłyby odbywać się tylko przy zapewnieniu niedezorganizowania ich pracy.

PODSUMOWANIE

Świetlica potrzebna jest w każdej szkole, najbardziej w szkole podstawowej, co nie oznacza, że gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne nie potrzebują tej formy wychowania opiekuńczego. Na każdym etapie edukacji można bowiem rozwijać zainteresowania uczniów, stwarzać warunki do społecznego działania, uczyć efektywnego i racjonalnego spędzania czasu wolnego, chronić przed nudą oraz wspomagać rozwój.

Panujące w świetlicy szkolnej inne warunki niż podczas lekcji, swobodniejszy dobór treści oraz form i metod prowadzenia zajęć jest do-

skonałą okazją do kształtowania osobowości ucznia, lepszego poznania jego możliwości, wdrażania do systematyczności, uczenia kreatywności, współpracy w grupie, zdrowego współzawodnictwa, sztuki słuchania, rozmawiania oraz dyskutowania na tematy ważne i bliskie uczniom. Jest to czas i miejsce do doskonalenia umiejętności już nabytych i zdobywania nowych.

Świetlica szkolna jako placówka wspomagająca proces wychowania, zapewniająca bezpieczeństwo i opiekę może być dużym wsparciem dla dzieci, rodziców, nauczycieli i wychowawców, którzy powinni wzajemnie współpracować ze sobą w tym zakresie. Świetlica ma w pewnym sensie zastąpić dzieciom ich własny dom, koniecznie więc należy dbać o jak najlepszą atmosferę, uczynić również dzieci odpowiedzialnymi za tworzony klimat, ład, porządek i podejmowane w niej formy aktywności. Powinna być ona miejscem, gdzie jest spokojnie, miło, przytulnie co warunkuje spełnianie przypisanych jej funkcji. Należy też co pewien czas przeprowadzić analizę sytuacji i osiągnięć dzieci przebywających w świetlicy, aby poznać ich potrzeby, opinie, zaproponować odpowiednie formy pomocy, tak aby raz przyjęte standardy jej funkcjonowania i traktowania każdego dziecka nie były uznane za realizowane w sytuacji, gdyby jednak zdarzyło się inaczej.

Istotna jest też dbałość o czytelne reguły funkcjonowania świetlicy szkolnej i ich codzienne przestrzeganie. Chodzi zwłaszcza o godziny jej pracy, zasady pobytu dziecka i odbierania go przez rodziców lub inne osoby przez nich do tego upoważnione, jak też odprowadzanie dzieci dojeżdżających do autobusu szkolnego. Nie bez znaczenia jest także bezwzględne przestrzeganie standardów funkcjonowania świetlic wynikających z obowiązujących przepisów prawnych, w tym dotyczących kwalifikacji osób w nich zatrudnionych.

Na pewno nie można traktować świetlicy jako tylko koniecznego, czy wręcz uciążliwego, dodatku do działalności opiekuńczo-wychowawczej szkoły, „przechowalni” uczniów przed lub po lekcjach, czy w trakcie nieobecności nauczyciela, miejsca zapomnianego i niedofinansowanego. Dobra świetlica może być bowiem wizytówką szkoły, która stara się w jak najszerszym kontekście realizować wychowanie opiekuńcze

uczniów, czy wręcz dba o wykorzystanie wszelkich ku temu okazji, jaką stwarza także pobyt dzieci w świetlicy szkolnej.

BIBLIOGRAFIA

Barczak W., *Organizacja czasu wolnego w świetlicy szkolnej*, Życie Szkoły 2002, nr 2.

Dąbrowska-Jabłońska I., *Świetlica*, (w:) *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, pod red. T. Pilcha, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2007.

Frączek Z., *Świetlica szkolna jako placówka opiekuńczo-wychowawcza*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 2008, nr 8.

Gajewska G., *Pedagogika opiekuńcza. Elementy metodyki*, Wydawnictwo Gaja, Zielona Góra 2009.

Gajewska G., Bazydło-Stodolna K., *Teoretyczno-metodyczne podstawy pracy opiekuńczo-wychowawczej w świetlicy*, Wydawnictwo Gaja, Zielona Góra 2005.

Hepner-Widło M., *Co robić z dziećmi w świetlicy szkolnej?*, Wychowawca 2007, nr 3.

Jabłońska B., *Nasza świetlica – propozycje programowe*, Edukacja Dialog 2001, nr 6.

Janus K., *Pedagogika i psychologia. Zagadnienia, pojęcia, terminy*, Wydawnictwo Buchman, Warszawa 2006.

Kaczor A., *Świetlica szkolna w oczach absolwenta*, Wychowawca 2007, nr 3.

Kłusek U., *Świetlicowe cuda*, Wychowawca 2007, nr 3.

Kmita D., *Rozwój świetlic szkolnych*, Wychowawca 2007, nr 3.

Krajewska B., *Instytucje wsparcia dziecka i rodziny. Zagadnienia podstawowe*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2009.

Kupisiewicz Cz., Kupisiewicz M., *Słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.

Lewicka B., *Terapeutyczna rola świetlicy*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 1991, nr 7.

Mały słownik języka polskiego, pod red. E. Sobol, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.

Nawrocka B., *Po co w szkole jest świetlica?*, *Gazeta Szkolna* 2005, nr 22.

Nawrocka B., *Świetlice szkolne*, *Gazeta Szkolna* 2001, nr 49.

Odalska E., *Świetlica w gimnazjum*, *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze* 2005, nr 4.

Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2001.

Pelcowa M., *Świetlice w szkołach wielkomiejskich. Stan aktualny i propozycje zmian*, *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze* 1991, nr 4.

Pyrzyk I., *Rozwój teorii i metod polskiej pedagogiki opiekuńczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006.

Rakowiecka A., *Pedagogika zabawy w świetlicy szkolnej*, *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze* 2003, nr 3.

Zajdel K., *Świetlica sojusznikiem szkoły*, *Dyrektor Szkoły* 2000, nr 7-8.

Zawadzka A., *Świetlica jako miejsce odrabiania lekcji*, *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze* 1999, nr 9.